

THE PSYCHOLOGY OF THE SOCIAL INTERPRETATION OF THE TEXT

**Alina-Felicia ROMAN, Associate Professor, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad
and Regis-Mafteiu ROMAN, Associate Professor, PhD, "Vasile Goldis"
University of the West, Arad**

Abstract: I have come to the idea of textual consciousness by analysing the examples that followed the building of an ideal and cognition speech. Ideal speech implies eliminating the differences in communication that exist between Ego and Alter Ego in abstract and real translation, in language interpreter. The correspondence receives the attribute of generality through the idea of communicatively competent societies, through social recognition of any discourse. By indicating self-referential basis we found the whole being of language and communication – as discourse of identities. In any discourse there are three types of identities that act by association or are reduced according to intentional interests for an accepted and argumented type of translation.

Keywords: language, interpreter, discourse, cognition, text

Întemeierea limbajului și a comunicării pot fi realizate prin analize formale asupra textului și discursului, pornind de la o abordare structurată prin care suntem în măsură să indicăm câteva perspective logice autoreferențiale. Această judecată relativ abstractă – datorită temeiurilor, încă, negăsite - poate fi ancorată într-o strategie cognitivă rațională și elementară, dar fructuoasă prin simplitate. Drept urmare, propunem o modalitate de abordare a limbajului deschisă de studiile unor cercetători: *Saussure, Sapir, Benveniste, Levi-Strauss, Barthes* etc. prin care, în construcții fenomenologice și logice, să putem ajunge la o reprezentare a autoreferențialității fenomenului lingvistic.

În primul rând, ipoteza de lucru utilizată reconfirmă ideea că limbajul articulat îl înțelegem ca un model pentru descoperirea fenomenelor culturale, pentru compunerea și descompunerea semnelor. Limbajul este un produs intercorelat al culturii, iar cultura nu o putem separa de înțelegerea sistemelor de semnificare lingvistice. Separarea care se realizează în numele creativității sau a curentelor de analiză lingvistice, filosofice, psihologice sau sociologice este forțată și unilaterală. În rezumat, nu raportăm semnul la sisteme nonlingvistice, de pildă la relațiile de rudenie, la instituțiile politice și sociale, la modă, la publicitate ș.a. pentru a descoperi semnificații mijlocite, ascunse ori invizibile, ci ne oprim la posibilitatea de a relaționa textul prin discurs pentru a indica câteva strategii cognitive de interpretare. Prin întemeierea limbii identificăm construcția culturală și accesul la realitate ca premisă neoconstructivistă, schematică și postbinară. Totodată vrem să evităm să ajungem în situația în care obiectul de cercetare poate să dispară datorită abstractizării sau particularității în constructe relative și volatile (13, p. 9).

Studiul autoreferinței poartă cu sine simbolul întemeierii textului, dar și al subtextului ca unități interconștionate, prin discurs și comunicare. Un prim element pe care îl folosim ca ipoteză inițială este noțiunea de relaționată de text și subtext. Subtextul îl încadrăm într-un plan fenomenologic, înțelegând prin intermediul lui un indice de raportare la lume prin intenționalitate. Intenționalitatea este identificabilă atât în text, cât și în discurs, în momentul

creației textului și în momentul receptării sociale, în lectură și relectură (4, p. 13) s.a.m.d. Totodată, comprehensiunea unui text ca procedeu hermeneutic nu poate fi realizată fără a face trimitere la subtext, la intenționalități explicite și identificabile. Însă, dificultățile analizelor subtextuale au fost atât de mari încât fie au fost evitate, fie s-au dat răspunsuri vagi ori subiective datorită psihologismului inițiativ. De exemplu abordările de început ale hermeneuticii urmăreau să fie un mijloc util pentru a se ajunge la depășirea neînțelegerilor (Schleiermacher). Sau în interpretare intervenea intropatia – refacerea, retrăirea vieții sufletești (8, p.23) a cuiva (Dilthey) ca sinteză între empatie și compătimire. Efectul social al acestor abărdări se traduce prin intenția, prin dorința de a înțelege un text mai bine decât autorul lui sau, cel puțin, altfel (Gadamer).

Soluția simplă de relaționare între text și subtext o regăsim în domeniul interdisciplinar al științelor informării și comunicării care procesează acțiunea comunicațională dintr-o perspectivă care nu relaționează, în mod pragmatic, subiectul cu obiectul, ci subiectul cu subiectul fiind vorba eminentă despre „omul care acționează asupra (reprezentărilor) omului prin intermediul semnelor.”(2, p.15) Restul existențial are o valoare secundă. Și Roland Barthes a ordonat elementele fundamentale ale semiologiei în patru rubrici: limbă și vorbire, semnificant și semnificat, sistem și sintagmă, denotație și conotație. A indicat două binoame foarte importante în studiul mijloacelor de comunicare în masă: relațiile semnificant și semnificat, denotație și conotație. Limba ca sistem organizat de semne presupune manifestarea raportului de semnificare printr-un dublu aspect: semnificantul ca semn perceptibil și audibil și semnificatul ca semn „conținut în cel dintâi și purtat de el” (11 p.66). A. J. Greims a reinterpretat distincția denotație-conotație ca raport „practic-mitic” pentru a deosebi între un limbaj de bază al denotației și un limbaj secund al conotației. Conotația aduce cu sine un plus de interpretare și de înțelegere, fiind plasată într-un domeniu (subtextual) inconștient care sporește valoarea informației prin elementele de noutate pe care le aduce.

În sinteză, din multitudinea de teorii asupra limbajului, a discursului și a comunicării am preluat ideea de limbaj ca model cultural. Am atras atenția asupra elementului de subtextualitate ca abordare intențională și nu inconștientă, abstractă ori arhetipală care se desprinde în momentul analizei unui text. Pentru a avea pune în valoare această relație vom face câteva trimiteri înspre statutul comunicării, al discursului social. Scopul exemplificărilor constă în lămurirea proceselor de înțelegere și interpretare ce par a fi insuficiente în clipa în care se apelează numai la funcții care privesc: codarea și decodarea, semnificat și semnificant (5, p. 11) ș.a., deoarece schematisme cognitive incomplete sporesc nota de ambiguu, de indeterminat, de vag dar nu lămuresc referința și autoreferința limbajului. Simplificând și mai mult: analiza unui text nu trebuie realizată doar din perspective de codare și decodare ancorate, în cazul cel mai bun, în strategii contextuale, ci trebuie înțelese și din punct de vedere subtextual, intențional, altfel libertatea interpretărilor unui text este infinită sau posibilitatea de înțelegere a unui text este incompletă ori este pur și simplu diferită.

În al doilea rând, potrivit paradigmei clasice, în orice act de comunicare există cele patru elemente experimentabile: sursa, mesajul, canalul de comunicare și receptorul. Să înțelegem un mesaj, la primul nivel, înseamnă să îl percepem. La un al doilea nivel să îl decodăm. Și la un al treilea nivel să raportăm decodarea la un nivel contextual. Comunicarea presupune și apariția dialogului prin intermediul unei forme explicite sau implicite de

conexiune inversă. Analiza, până la acest punct, a comunicării este limitată, dar suficientă pentru a justifica fundamentarea ricoeuriană a limbii care a fost inventată nu pentru a spune adevărul, ci pentru a minți. Oricum, transpusă în relaționare empirică și subiectivă următoarea judecată este semnificativă pentru a ne contura o schemă mentală metalingvistică și metacomunicativă specifică modernității, dar și postmodernității: “Cineva percepe un anumit eveniment și reacționează într-o anumită situație, prin anumite mijloace, pentru a face disponibile, sub o formă sau alta, materialele și conținuturile care privesc contextul și au anumite consecințe”(12, p. 39). Observăm, totuși, o structură formală clasică prin care ontologia de tip fenomenologic substituie în mod nemijlocit de limbajul, dar îl surprinde mijlocit în esențele experimentale, simbolizând conexiunea nemijlocită între comunicare-limbaj formate existențial, dar și limbajul care formează existența.

În fapt, ontologic și psihologic omul este definit, astăzi, prin „a fi” ceea ce semnifică a „fi relaționat”. În acest caz, sunt asociate interrelaționările de civilizație și interconexiunile culturale, ca operaționalitate care situează comunicarea la un nivel de generalitate superior abordărilor clasice. În plan antropologic, inclusiv din perspectiva unei noi retorici sociale, a analiza un limbaj presupune și a ne situa într-un plan inconștient (individual), arhetipal (cultural), deci (auto)referențial. Întemeierea comunicării redă esența interpretărilor care descriu atât perspectivele unei noi retorici asupra limbajului, cât și cele care cuprind valabilitatea și competența limbajului ca discurs logico-gramatical, semantic ori pragmatic.

Paradigma referinței este specifică nemijlocit analizelor actuale asupra comunicării. Problematizarea *autoreferinței* este discutabilă și paradoxală din punct de vedere exegetic, absentând sau rămânând la un nivel intențional și descriptiv. Prin intenții declarative, întemeierea limbii și a limbajului sunt realizate ca unități purtătoare de sens, semnificații și simboluri culturale și/sau de civilizație. Odată cu apariția semiologiei premisele fundamentale ale înțelegerii și interpretării unui limbaj au început să facă trimitere la temeuri relaționate de judecăți: la text și discurs și nu la unitățile minime-individualizate (cuvinte-noțiuni) sau la unitățile minime-acceptate (propoziții-judecăți). În acest fel, a fost depășit planul referinței sintactico-semantice și pragul referinței semantico-pragmatice, specific interpretărilor discursului clasic/modern.

În al treilea rând, dacă a existat o evoluție istorică a analizei discursului și a limbajului prin raportarea la temeuri exclusive ale referinței, au existat și încercări, eșuate, de surprindere a autoreferinței limbajului. Amintim câteva pe care o să le analizăm pe scurt: disputa realismului cu nominalismul, funcțiile propoziționale, teoria tipurilor, jocul de limbaj, analizele semiotice, semiologice și lingvistice asupra limbajului.

Din antichitate până în perioada de început a modernității referința sintactico-semantică a fost un atribut al înțelegerii cuvintelor-judecăți. Teoria aristotelică a adevărului corespondență urmărea în mod explicit relaționarea subiectului cu obiectul. Adevărul, obiectivitatea judecăților presupuneau descoperirea unor realități absolutizate (empirice sau raționale) care nu aveau nevoie de fundamentare fiind necesare și universale. Această primă teorie a adevărului corespondență a legat un nume (un cuvânt) cu un obiect din realitate, iar întemeierea intrinsecă era realistă sau nominalistă. S-a dezvoltat, odată cu filosofia lui Aristotel, o relaționare explicită între logic și ontologic. Abordările logice făceau trimitere la o „semantică veritativă sau vericondițională” (1, p. 5) iar cele ontologice la stările de lucruri prezente sau fenomenale din realitate. Nu exista, încă, un paralelism între logic, ontologic și

lingvistic, așa cum se afirmă uneori, ci, paradoxal¹, exista o nediscriminare a planurilor și o afirmare a spațiului și timpului absolut: acum, aici, dar care este întotdeauna valid și mâine. Paradoxul a apărut ca efect al încercărilor de întemeiere definitivă a sensului și semnificațiilor cuvintelor în condițiile în care făceau trimitere la realități instabile, la viitorul contingent. Deci, primii pași utilizați în fundamentarea cuvântului și a limbajului au gândit o corespondență univocă și reală, iar ca abordare critică extinsă până la întemeierea semiologiei corespondența devenea biunivocă și nominală. În acest ultim caz, cuvintele au legat un concept cu o imagine acustică până în momentul în care s-a propus inventarierea aritmetică a limbajului natural.

Referința sintactico-semantic-formală a constituit un prag al înțelegerii funcțiilor propoziționale în condițiile în care, odată cu Frege, s-a propus păstrarea aceleiași teme al adevărului. Adevărul nu mai avea doar validitate fizică, ci trebuia să devină o certitudine logică. S-a diferențiat între sensul și semnificația unui cuvânt în intenția de a se descoperi regulile esențiale ale (auto)referențialității limbajului. În cazul referinței propozițiile trebuiau să fie analizate prin atribuirea unei valori de adevăr. Restul propozițiilor pot fi considerate nonsensuri. În cazul autoreferinței, un semn care reprezintă ceva și se autoreprezintă, în același timp, dificultatea soluționării problemei a fost atât de mare încât a fost, pentru început, evitată prin negare.

Ulterior, rezolvarea implicită a autoreferinței propozițiilor a apărut ca o necesitate logică. De exemplu, teoria tipurilor (16, p. 34) a găsit un criteriu general de funcționare, dar nu a fost în stare să găsească un singur exemplu semnificativ. Conform teoriei tipurilor, orice enunț face trimitere nu la el însuși ci este întemeiat de către un alt enunț care se află la un nivel imediat inferior. Există, la nivelul cel mai de jos, atomi logici, enunțuri fundamentale care nu mai au nevoie de niciun temei în demonstrarea adevărului lor. Deși formal s-a vorbit despre existența lor, la nivel empiric nu s-au găsit criterii pentru identificarea unui model consistent și coerent caz în care teoria devine vidă. Pentru a fi întemeiate enunțurile fundamentale trebuie să fie demonstrate printr-o metodă exterioară lor. Adevărul atomilor, al enunțurilor elementare, al cuvintelor sau al propozițiilor trebuie demonstrat printr-o metodă exterioară limbajului. În consecință, filosofia analitică a găsit un criteriu unic, dar vag pentru a justifica autoreferința prin diferențierea între a spune și a arăta. Propozițiile elementare pot fi arătate sau indicate, dar nu pot fi spuse. Dându-și seama de antagonismul antipozitivist care apare Wittgenstein a făcut, până la urmă, o diferențiere (subtextuală) între limbajul interior și limbajul exterior, public, ca deosebire între semnificațiile și sensurile individual subiective (enunțarea durerii sau definirea iubirii) și semnificațiile și sensurile sociale, colective. În acest ultim caz, a fost evidențiată existența unui aspect convențional care este prezentat metaforic sub forma jocurilor de limbaj pentru a evidenția regulile prezente în actul vorbirii. Aspectul este convențional deoarece limbajul este o formă a comportamentului uman, presupunând interrelaționare în momentul constituirii (diferite forme de viață) și relaționare în momentul dialogului și discursului (diferite enunțuri – jocuri de limbaj). Drept urmare, numărul formelor de viață și al enunțurilor este nelimitat. Tocmai de aceea înțelegerea limbajului ca acțiune este o consecință firească care se materializează prin dezvoltarea teoriei actelor de vorbire. În

---

¹ Caracterul necesar și universal al cuvintelor poate fi obținut numai printr-un amestec al variabilului, rezultând o încălcare constantă a identității prin afirmarea lui $A=B=C$, în condițiile în care nu este vorba despre unul și același lucru.

teoria actelor de vorbire se pune în prim plan ideea că un joc (fie și de limbaj) nu este prin esența lui nici adevărat, nici fals ci poate să devină, în cazul acceptării implicite a subiectivității și finalității în comunicare, reușit ori nereușit prin enunțurile performative. Referențialitatea este un atribut comun al acceptărilor sociale, iar autoreferențialitatea este lăsată în grija conștiinței sociale difuze.

Odată cu F. de Saussure s-au dezvoltat cercetările sistematice asupra limbajului în condițiile în care „a analiza structurile lingvistice înseamnă a căuta regulile care stau la baza discursului nostru. Majoritatea acestor reguli ne sunt cunoscute doar implicit: nu le-am putea descrie cu precizie” (7, p.123). Evidența simplă este cel mai greu de surprins în mod corect. Din punct de vedere structural, metoda fonologică presupune, odată cu N. Trubetzkoy, încadrarea în patru demersuri fundamentale: „în primul rând, fonologia trece de la studiul fenomenelor lingvistice conștiente la cel al infrastructurii lor inconștiente; ea refuză să trateze termenii ca entități independente, luând, dimpotrivă, ca bază a analizei sale relațiile dintre termeni; ea introduce noțiunea de sistem...și scoate în evidență structura lor; în sfârșit, ea urmărește descoperirea unor legi generale, fie prin inducție, „fie deduse în mod logic, ceea ce le dă un caracter absolut”” (9, p. 42). Odată cu dezvoltarea fonologiei s-a arătat necesitatea de a se studia infrastructura inconștientă a fenomenelor lingvistice pentru a se descoperi, subtextual am spune, sistemul și legitățile (autoreferențialitatea) limbii. Pe un alt plan, dar cu aceleași finalitate, studiile logice, analitice și pragmatice asupra limbajului au căutat: fie modelul unui limbaj perfect, fie modelul unui limbaj optim, punând în discuție enunțuri axiomatice (matematizate) sau enunțurile care sunt întemeiate, până la un nivel, pe baza limbajului natural. Modelul unui unic limbaj perfect (6, p.78) evită explicit sau implicit premisele autoreferențialității. Modelul limbajului optim propune înlocuirea modelului unui singur limbaj perfect „cu modelul unei structuri cu minimum două limbaje” (10, p. 17). Numai o structură cu minim două limbaje este în măsură să reflecte realitatea exterioară (subiectiv-colectiv, eu și altul). Toată s-a încercat realizarea unei sinteze dialectice între acceptabilizarea rațională și rațiune (care nu se reduc una la cealaltă). Sinteza este necesară pentru a depăși canoanele fixe anistorice ale raționalității, ale relativismului cultural și ale pozitivismului doar „mentalul și lumea împreună produc mentalul și lumea” (15, p. VII). Această idee s-a dezvoltat inclusiv în abordarea limbajului ca întemeiere biomatematică sau ecologică la nivel autoreferențial: „*Limbajul apare atunci când se atinge un nivel de abstracțiune în care există comunicare despre comunicare*” (3, p.87).

Studiile semiologice și semiotice asupra limbajului propun introducerea timpului textual la care se face trimitere. În acest caz se propune înțelegerea unităților:

- anterioare constituirii textului,
- prezente (discursive) și necesare interpretării textului,
- ulterioare (virtuale) și/sau creative.

Subtextual, timpii textuali pot să facă trimitere la imperativul premodern: *Cunoaște-te pe tine însuși!* Cunoașterea de sine se finalizează ca performativitate în enunțul modern al lui Descartes: *Gândesc, deci exist!* Odată cu trecerea îndoielii metodice din orizontul exteriorului, inclusiv din timpul sacru, în cel al subiectului cunoscător se afirmă raționalitatea, individualismul, unilateralitatea scenariilor cognitive. Depășirea se realizează printr-o parafrază neocarteziană prin care omul este definit prin sintagma: ”*Comunic, deci exist!*” ceea ce presupune o re poziționare existențială a universului ființei. Doar locul

„transcendentalului kantian (condițiile de posibilitate) este luat de competența comunicativă” (14, p. 115). Analizând premisa *condițiilor de posibilitate* observăm faptul că există relaționări nemijlocite cu condițiile manifestării și legitimării cunoașterii și relaționări mijlocite ale prezenței sau absenței subiectivității umane din cadrul ei.

Studiile științelor comunicării pentru a depăși problema reflexivității limbajului, a autoreferențialității au făcut trimitere nu la enunțuri elementare ci la unități mai mari de judecată, la frază/discurs sau la informație ca sistem social. Paradigma limbajului apare drept consecință naturală: a dezvoltării și multiplicării surselor de comunicare; a analizelor logice asupra domeniilor referențiale și a relativizării domeniilor autoreferențiale; a soluțiilor pragmatice care au schimbat criteriilor de adevăr și le-au înlocuit cu criteriile de validitate și de performanță. Astfel, problematica înțelegerii și interpretării unui text (fraza sau discurs) este rezolvată prin indicarea apariției unei retorici noi în care sunt abordate condițiile de posibilitate ale constituirii înțelegerii și interpretării.

În rezumat, toate premisele autoreferențialității sunt numai declarative și intenționale. Numai declarativ este afirmată necesitatea studierii metacomunicării, a comunicării despre comunicare, a autoreferențialității. În locul întemeierii limbajului au fost realizate studii alternative: de pildă asupra necesității reconsiderării conceptului de rațiune și raționalitate. Exemplul abordării pragmatice prin care se încearcă depășirea relativismului cultural al gânditorilor francezi (critica la adresa lui Foucault este evidentă) și al antropologilor (punerea sub semnul întrebării a superiorității morale și politice a democrațiilor comparativ cu cel al culturilor considerate primitive) prin care se distruge „noțiunea actuală de raționalitate în interiorul ei” (15, p. 209) este semnificativ. Ce rămâne? Căutarea unei noțiuni mai „raționale” asupra raționalității. Cum? Prin evitarea relativității și a solipsismului. Prin angajarea dialogului ca îmbinare între responsabilitățile individuale și cele colective. A dialogului dintre oamenii de știință, ajungându-se la atingerea unui „concept-limită a adevărului ideal” (15, p. 280). Aceste exemple au condus și conduc la necesitatea studierii subtextului și a autoreferențialității pentru a fundamenta limbajul și comunicarea. Comunic, deci exist! exprimă un temei paradigmatic prin care cunoașterea pătrunde în ființă. În plan empiric, datorită verificabilității imediate sau raționale. În plan pozitivist, datorită validării mediate sau performative. În plan existențialist, datorită căutării autenticității trăirii umane. În plan fenomenologic, datorită confirmării unui AlterEgo intersubiectiv. În plan hermeneutic, datorită comprehensiunii individual subiective, dar și sociale. În plan postmodern, datorită unor interpretări radical-sensibile, ascunse sau socializate (exemple ale locului simbolic al unor activități sociale comune atât individului cât și umanității).

Ca schemă cognitivă eficientă analiza principiul identității: $A =_{id} A$ redă prin însăși structura lui caracterul exclusivist al semnelor și poate constitui un punct autoreferențial. Eroarea modernității o regăsim în imaginile aristotelice ale fixării conștiinței în cele două principii logice: principiul contradicției excluse și al terțului exclus care au un nucleu comun: interpretează adevărul punctual, făcând trimitere la imagini, la noțiuni, la subiecte înghețate: raportate la același spațiu (context) și la același timp (clipă încremenită în curgerea apriorică). Ulterior știința a utilizat în mod absolut aceste strategii formând o gândire binară, bipolară: noțiunile, conceptele și categoriile sunt asociate lui: da sau nu; pozitiv sau negativ; acceptat sau neacceptat; bine sau rău, fructuos sau nefructuos ș.a.m.d. Cogniția devenea rigidă și univocă. Depășirea absolutului, a necesarului, a obiectivului s-a realizat prin relativizare,

probabilitate și subiectivism. Dar tot s-au păstrat mecanismele binare numai că s-au rebotezat prin acceptarea unor termeni altfel simbolizați: certitudine sau incertitudine; evident sau relativ; prezent sau absent; explicit sau implicit; real sau aparent, vizibil sau ascuns ș.a.m.d.

Judecățile utilizate cad în capcanele unor temeuri speculative prin faptul că indiferent de subiect sau de numele propriu nu pot fi probate empiric: Acum= $_{id}$ Acum. Identitatea: Înainte= $_{id}$ După; Întotdeauna azi= $_{id}$ Întotdeauna mâine este convențională sau speculativă. Discursul modern folosește următoarea formulă: adevărul punctual= $_{id}$ adevărul continuu, habituând într-o strategie cognitivă sofistică a generalizărilor nepermise. Schematizând, principiul identității dezvoltă trei calități-temeuri care nu se lasă reduse la un discurs imperativ-logic:

- *Indică un proces static absolut:* $A=_{id}A$, în clipa actuală: Aristotel= $_{id}$ Aristotel (fie că sunt identice accidentele unui termen general – om – alb și cult). Este o primă gândire a analizei numelor proprii. Poate tocmai de aceea Leibniz a fost considerat a fi precursorul analizei numelor proprii de către Frege. Printr-o nuanțare graduală (păstrarea aceluiași referent) obținem un derivat al acestuia printr-o simplă substituție (atribuirea de sens și semnificație) sau evocare descriptivă a unui $A=_{id}B$, Aristotel= $_{id}$ Elevul lui Platon și profesorul lui Alexandru cel Mare. Dacă nuanțarea graduală este și mai complexă ajungem la relația de identificare a doi termeni $A=_{id}B$ prin indicarea necondiționată a unui époche logic afirmat prin respectarea principiului contradicției. Este dezvoltat întregul univers al definițiilor termenilor și noțiunilor care ar trebui să rămână invariabile cu prețul nerecunoașterii limitărilor lor.
- *Exteriorizează un timp continuu finit:* $A=_{id}A$ cât timp există A cunoscut ca o teorie a fixării referinței: Socrate copil= $_{id}$ Socrate matur. Ceea ce exprimă prima mare paradigmă care se traduce prin căutarea esențelor, a universalilor în interioritate sau în exterioritate, în imanență sau în transcendență: în cadrul ființei ca ființă sau în cadrul judecăților ca simbolizări logice. Dacă, în acest caz, principiul este adevărat înseamnă că suntem produsul firesc al unui determinism matur – există o esență (universal, teorie științifică clasică, sens, simbol) care rămâne mereu aceeași. Dacă principiul este fals înseamnă că suntem într-o continuă mișcare și schimbare și relativismul gnoseologic este cel care ne caracterizează. Dacă principiul este incert, înseamnă că am descoperit sistemul, astfel încât putem afirma: în unele situații principiul are o valoare de adevăr, adevărat, în alte situații principiul (terțului exclus) are o valoare de adevăr, fals. Discursul depinde de contextul alocat în fiecare caz. Dar subtextul are o arie de cuprindere mai mare prin indicarea condițiilor de posibilitate ale constituirii noțiunilor, propozițiilor și frazelor prin discurs.
- *Simbolizează un semn de relație:* $A=_{id}A$ în universul nostru: Socrate= $_{id}$ Socrate cu condiția să fie perceput verosimil de către comunitatea socială. În acest moment intervine diada creatoare: polaritatea conștiință socială/ conștiință individuală, astfel încât identitatea de structură sugerează o intercondiționare între public și privat. În contextul apariției incertitudinii putem descrie traseul care aparține conștiinței sociale, putem analiza evoluția sensului unei noțiuni, dar nu putem identifica locul precis de poziționare al indivizilor, aspectul sincron sau invers, putem descoperi poziția exactă a unui conștiințe individuale, concrete, a botzului inițial dat unui nume (comun, natural

sau simbolic) dar nu putem prognoza traiectoria socială ulterioară. În primul caz, discutăm despre cultură și civilizație, în cel de-al doilea caz, discutăm despre text și opera de artă. În primul caz, suntem într-un limbaj intertextual, intersubiectiv, în cel de-al doilea caz cădem în (diz)grația recunoașterilor sociale cu tot fenomenul alterității care poate acționa tocmai ca argument probat de către intersubiectivitate. La nivel ecologic, creativitatea este o proprietate esențială a organismelor vii. „Viața tinde mereu către noutate.”² în condițiile în care cogniția identifică procesul cunoașterii cu procesul vieții, interacțiunea sistem viu și mediu.

Reiterând argumentele expuse putem vorbi doar despre o competență comunicativă sau substratul adânc al acesteia face trimitere înspre un alt tip de competență social-retorică? Condițiile de posibilitate ale constituirii comunicării fac trimitere înspre acceptarea limbajului ca narațiune sau ca metanarațiune, înspre analiza pragmatică a lui în cadrul căreia, în mod explicit sau implicit, figurează jocurile de limbaj. În primul caz, sunt analizate strategiile și scenariile comunicative sub forma unei teorii a codurilor care este raportată la un limbaj ideal sau virtual. Temporalitatea este prezentă în toate etapele sale: *trecut* (aparitia operei-text), *prezent* (interpretarea și înțelegerea operei-lectură), *viitor* (reinterpretarea și reînțelegerea operei-relectură). În cel de-al doilea caz, sunt conturate competențele comunicative din unghiul criteriilor prezente: textul poate să aibă consecințe reușite sau nereușite. În funcție de aceste consecințe, limbajul (ca joc) devine pozitiv sau negativ iar comunicarea eficientă (câștig) sau ineficientă (pierdere). Ceea ce reunește însă cele două modalități de constituire a comunicării este premisa retorică a întemeierii persuadării: fie a publicului-lector, fie a societății competente comunicativ.

Concluzionând, premisele referințelor (semantice, analitice și pragmatice) urmăresc să întemeieze la nivel descriptiv și subtextual (intențional) metacomunicarea (comunicare despre comunicare) ori limbajul ideal sub forma unui câmp logic. Este introdus un plan (limbaj) diferit (simbolic-formal) pentru a întemeia sistemul limbii. Deși, până la urmă, planurile se interpătrund puntea de mediere eficientă poate fi descoperită în structura identității. Trecerea de la schema cognitivă binară la un tip terțiar se realizează odată cu reconsiderarea, cu turnura lingvistică asupra limbajului. În timpii textuali apar între extreme (adevărat-fals, bine-rău ș.a.) nuanțe, mediatorii care dau un plus de valoare atât scenariilor cognitive, cât și analizelor și interpretărilor lingvistice.

References

- Austin, John Langshaw, *Cum să faci lucruri cu vorbe*, Editura Paralela 45, București.
- Bougnoux, Daniel, *Introducere în științele comunicării*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- Capra, Fritjof, *Conexiuni ascunse. O știință pentru susținerea vieții*, Editura Tehnică, București, 2004.
- Călinescu, Matei, *A citi, a reciti*, Iași, Editura Polirom, 2003.
- Codoban, Aurel, *Semn și interpretare*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.
- Eco, Umberto, *În căutarea limbii perfecte*, Editura Polirom, Iași, 2002.

---

² Fritjof Capra, *Conexiuni ascunse. O știință pentru susținerea vieții*, Editura Tehnică, București, 2004, pag. 35

- Giddens, Antony, *Sociologie*, Editura Bic All, București, 2000.
- Hűgli, Anton, Lűbcke, Poul, *Filosofia în secolul XX*, București, Editura All, 2003.
- Levi-Strauss, Claude, *Antropologie structurală*, Editura Politică, București, 1978.
- Lotman, Iuri, *Cultură și explozie*, Editura Paralela 45, Pitești, București, 2004.
- Mattelart, Armand, Mattelart, Michèle, *Istoria teoriilor comunicării*, Editura Polirom, Iași, 2001, pag. 66.
- Cf. Denis McQuail.
- Munteanu, Ana Maria, Todi, Aida, *Mass-media-Limbaj, cultură și acces la realitate*, Editura Universitară, București, 2009.
- Părvu, Ilie, *Filosofia comunicării*, Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”, SNSPA, București, 2000.
- Putnam, Hilary, *Rațiune, adevăr și istorie*, Editura Tehnică, București, 2005.
- Russell, Bertrand, *The Problems of Philosophy*, Oxford Paperbacks, Londra, 1967.